

Nella G. NICZKAŁO
Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy

KSZTAŁCENIE NAUCZYCIELI - JAKO PROBLEM BADAŃ W POLSCE I NA UKRAINIE

Problematyka nauczyciela wydaje się być ponadczasowa. Drogi i bezdroża kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia zawodowego pedagogów, próby szukania najlepszych rozwiązań przygotowania nauczycieli nowej generacji - to zagadnienia, które zawsze będą aktualne, bowiem na każdym etapie społecznego rozwoju należy poszukiwać nowych rozwiązań tych problemów.

Myślę, że dowodem na to jest organizowana cyklicznie przez polskich naukowców (od lat dziewięćdziesiątych minionego stulecia) konferencja pt.: „Drogi i bezdroża nauczycieli”.

Badania naukowe nad zawodem nauczyciela - to taka bogata i jaskrawa paleta uzupełniających się barw, znajdujących się w stanie ciągłej zmiany. Można ją porównać do kolorystyki kultury antycznej, która stała się wspaniałym fundamentem kultury europejskiej, w tym ukraińskiej. Także kultura i twórczość pedagogiczna, pedagogiczne mistrzostwo przyjmując nowy koloryt i odcienie „wciela się w ogół cech osobowości nauczyciela, co zapewnia wysoki poziom samoorganizacji w jego działalności zawodowej”¹.

Warto zwrócić uwagę, że pierwszy podręcznik z zakresu mistrzostwa pedagogicznego na terenach byłego ZSRR został opracowany na Ukrainie - w Połtawie pod kierownictwem naukowym profesora LA. Zjazuna, ówczesnego Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Połtawie.

Dobłą tradycję w umacnianiu mistrzostwa pedagogicznego na Ukrainie, które to mistrzostwo integruje problematykę filozofii, etyki, estetyki, logiki, retoryki, psychologii ogólnej i społecznej, pedagogiki, socjologii oraz filozofii - kontynuują systematycznie naukowcy Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej ANP Ukrainy w Kijowie. Jeszcze na etapie opracowywania koncepcji powołania tego naukowo-badawczego instytutu przewidywano, że jeden z głównych kierunków badań będzie dotyczyć mistrzostwa pedagogicznego nauczyciela.

W okresie niepodległości Ukrainy wiele zrobiono dla rozwoju badań, problemu kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia zawodowego nauczyciela oraz samo-

¹ LA. Zjazium (red.): *Pedagogiczna Majsternost. Kijew 2005*, s. 6.

doskonalenia w toku jego działalności pedagogicznej. Uznany naukowym ośrodkiem stała się Katedra Mistrzostwa Pedagogicznego Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej. Od początku istnienia Instytutu działalnością tej Katedry kierował doc. M.M. Sołdatienko. Można bez przesady powiedzieć, że wtedy ukształtowała się tutaj ukraińska szkoła naukowa związana z pedagogicznym mistrzostwem, a jej twórcą jest znany w kraju i za granicą uczony, filozof oświaty - J.A. Zjaziun.

Obecnie wspierałe tradycje działalności naukowej Katedry Mistrzostwa Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej kontynuuje zespół pracowników pod kierownictwem młodego, utalentowanego dr. E.O. Pomitkina. Takie połączenie dojrzałych i młodych naukowych sił jest pożądane i przynosi dobre rezultaty. Warto podkreślić, że w wyniku działalności naukowej tej Katedry wiele osób obroniło prace habilitacyjne i zostało mianowane profesorami. Dotyczy to w szczególności: L.S. Barbiny, N.M.S.O. Nikitczyny, L.P. Puchowskiej, S.O. Sysojewy, O. Chomicza i innych. Cieszy zatem fakt, iż młodzi zapuścili swoje naukowe korzenie, w wyniku czego początkuje nowa szkoła naukowa obejmująca różne obszary pedagogiki. Oni zostali ukierunkowani i wypromowani na samodzielnych pracowników nauki w Instytucie Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej APN Ukrainy. Ich zadaniem jest tworzenie, na podstawie przebytej drogi oraz własnej działalności „drzewa życia” ukraińskiej szkoły naukowej mistrzostwa pedagogicznego.

Pomocnym w tej sprawie może okazać się opracowany wykaz naukowych i naukowo-metodycznych prac zrealizowanych przez pracowników Instytutu, osób współpracujących oraz tych, którzy obronili w tym Instytucie swoje prace habilitacyjne lub doktorskie².

Z każdym rokiem skarbnica pedagogicznej twórczości naukowej zwiększa się. Zasoby Państwowej Naukowo-Pedagogicznej Biblioteki im. W.O. Suchomlińskiego, Biblioteki Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej APN Ukrainy i wiele innych księgozbiorów obejmujących różne działy, monografie, zbiory naukowych prac, podręczniki, pomoce naukowe, nowe naukowo-metodyczne czasopisma - systematycznie rosną.

Ponad dwa lata temu została wydana zbiorowa monografia pt. „Mistrzostwo pedagogiczne w kształceniu zawodowym”³.

Naszym zdaniem publikacja ta jest doniosłym rezultatem prac Katedry Teorii i Praktyki Mistrzostwa Pedagogicznego. W trzynastu rozdziałach wyjaśniono filozoficznie i psychologiczno-pedagogiczne aspekty kształtowania się mistrzostwa pedagogicznego, a także metodyczne podstawy oraz sposoby oceny jego poziomu. Autorami tej ciekawej i potrzebnej pracy monograficznej jest utalentowane grono zna-

² Wykaz Bibliograficzny Naukowych Prac Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej (1993-2003), Niżyn 2003.

³ Mistrzostwa Pedagogiczne w Kształceniu Zawodowym. Monografia. Kijów 2003.

nych, dojrzałych i młodych naukowców, a wśród nich członkowie zwyczajni i członkowie - korespondenci Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy.

Naukowy, techniczno-technologiczny oraz społeczno-ekonomiczny rozwój powoduje konieczność wszechstronnego przygotowania człowieka do ciągłego samokształcenia, samorozwoju i samodoskonalenia - potrafiącego realizować nowe, coraz bardziej złożone zadania zawodowe.

Ciągłe doskonalenie zawodowe jest obecnie kluczowym warunkiem funkcjonowania człowieka dorosłego na różnych wiekowych i zawodowych etapach jego rozwoju i winno być ściśle powiązane z dorobkiem społeczno-kulturalnym różnych pokoleń. Podkreślamy, że ciągłe doskonalenie zawodowe stanowi jeden z podstawowych kanonów polityki oświatowej państwa, wyznacznik współczesnego przygotowania specjalistów do działalności w warunkach konkurencji. Bez przesady można powiedzieć, że ciągłość tego procesu jest osią oświaty zawodowej nakierowanej na stały rozwój człowieka. Takie stanowisko zostało zapisane w państwowej doktrynie rozwoju edukacji.

Z roku na rok zwiększają się sukcesywnie potrzeby w zakresie praktycznej realizacji idei kształcenia ustawicznego - w warunkach głębokich i dynamicznych zmian, w tym zmian zachodzących w naszym kraju. Dlatego ukierunkowanie działań edukacyjnych na wzrost poziomu kwalifikacji w fazie nauki szkolnej jest podstawowym warunkiem otrzymania przez absolwentów szkół zawodowych zatrudnienia, poszerza ich możliwości zawodowej kariery, stymuluje ich aktywność życiową, wpływa na zawodową mobilność. Systematyczne, twórcze wdrażanie idei ustawicznego kształcenia zawodowego stwarza warunki do realizacji społeczno-kulturowych, ogólnoedukacyjnych, kompensacyjnych, adaptacyjnych, ekonomicznych i innych ważnych funkcji w codziennej działalności i pracy człowieka. To wymaga stworzenia we wszystkich regionach kraju takich warunków, by każdy człowiek w oparciu o ciągłą edukację rozwijał się przez całe życie.

Taka koncepcja rozwoju człowieka wynika z naturalnych przesłanek, co można zapisać na osiach liczbowych, gdzie oś pionowa oznacza podwyższenie poziomu zawodowego (kwalifikacji zawodowych), a na osi pionowej zmiany profili zawodów, konieczność zmiany zawodu itp. Zawodowe kształcenie ustawiczne jest ściśle związane z dniem dzisiejszym i przyszłością systemu edukacyjnego, z jego wieloletnimi perspektywami, prognozami i elastycznością.

Naukowcy Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej w Kijowie wykonali różne kroki w badaniach tego problemu. Między innymi wydano pierwszą w naszym kraju, fundamentalną pracę pt.: „Zawodowe kształcenie ustawiczne: filozofia, pedagogiczne paradygmaty, prognoza” (Monografia pod redakcją A.G. Kremienia, Kijów 2003). Kontynuacja tego rodzaju badań naukowych wymaga współdziałania filozofów, pedagogów, psychologów a także innych specjalistów. Naszym zdaniem rezultaty takich działań naukowych ma istotne znaczenie nie tylko w Ukrainie.

Jak wcześniej wspomniano, w badaniach tego typu szczególną wartość przedstawia spis bibliograficzny prac naukowców Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej, a także naukowców innych instytutów APN Ukrainy pt.: „Oświata zawodowa w okresie niezaleźności (1991-2003)” oraz „Spis bibliograficzny naukowych prac (1993-2003)” Instytutu Pedagogiki i Psychologii Oświaty Zawodowej. Koniecznie w tym miejscu naleźy podkreślić głęboką analizę zawartą w pracach habilitacyjnych polskich uczonych, którzy obronę tych prac przeprowadzili na Ukrainie.

Szczególnie można wymienić prace:

1. Eugenii Laski: „Teoretyczno-metodyczne uzasadnienie efektywności pedagogicznych innowacji nauczyciela klas początkowych” (1995).
2. Jolanty Wilsz: „Struktura, treść i funkcje stałych indywidualnych cech ucznia w procesie wychowania technicznego” (1997).
3. Michała Pindery: „Teoretyczne i metodyczne zasady kształcenia i doskonalenia średniej kadry specjalistów dla zakładów metalowych” (1997).
4. Franciszka Szloska: „Dydaktyka kształcenia zawodowego” (1997).
5. Kazimierza Czarneckiego: „Psychologia rozwoju zawodowego osobowości” (1999).
6. Tadeusza Barskiego: „Podstawy dydaktyczne przygotowania nauczycieli technicznych dyscyplin” (2000).
7. Janusza Bielskiego: „Teoretyczne i metodyczne podstawy podwyższania efektywności pracy nauczyciela wychowania fizycznego” (2000).
8. Grzegorza Kiedrowicza: „Teoria i praktyka zastosowania technologii komputerowych w szkołach ogólnokształcących i zawodowych w Polsce” (2001).
9. Marka Jakubowskiego: „Teoretyczno-metodyczne podstawy modelowania matematycznego w działalności zawodowej nauczyciela” (2004).

Prace te są wymownymi przykładami wzajemnej współpracy Ukrainy i Polski na płaszczyźnie naukowej.

Od pewnego czasu rozpoczęto dobrą tradycję wydawania w języku ukraińskim prac polskich uczonych (Cz. Kupisiewicz, T. Nowacki i inni). Trzeba również dodać, iż w Polsce ukazała się książka pt. „Mistrzostwo pedagogiczne” pod red. J.A. Zjaziuna, dzieło, które na Ukrainie cieszy się wielkim uznaniem.

Od 8 lat ukazuje się polsko-ukraiński rocznik pt. „Pedagogika i psychologia kształcenia zawodowego” redagowanego z polskiej strony przez Tadeusza Lewowickiego, a ze strony ukraińskiej - J.A. Zjaziuna i N.G. Niczkało.

W dorobku naukowym naszych krajów są też wspólnie organizowane konferencje. I tak na przykład w 1998 roku w Niźynie k. Kijowa została zorganizowana konferencja pt. „Kształcenie i wychowanie w Polsce i na Ukrainie w XIX-XX stuleciu”. Z kolei w Polsce w tymże roku odbyły się konferencje z cyklu „Drogi i bezdroża kształcenia nauczycieli” w Radomiu.

W polskich publikacjach pokonferencyjnych znajduje się wiele artykułów i opracowań uczonych z Ukrainy (Dp. W: „Edukacja nauczycielska” pod red. F. Szloska; „Edukacja wobec rynku pracy: realia - możliwości - perspektywy” pod red. R. Gerlacha, czy „Rynek i kultura neoliberalna a edukacja” pod red. A. Kargulowej, S. Kwiatkowskiego i T. Szkudlarka).

Podsumowanie

W warunkach kształtowania się informacyjno-technologicznego społeczeństwa, nasilania się procesów integracyjnych w Europie polsko-ukraińska współpraca naukowa staje przed nowymi perspektywami.

Dotyczy ona podejmowania wspólnych badań w ramach różnych projektów europejskich, wzajemnie publikowania osiągnięć naukowych, stworzenia banku danych dotyczących obronionych prac habilitacyjnych i doktorskich, tematycznie związanych z oświatą zawodową i inne.

Tłumaczenie z języka ukraińskiego: *Franciszek Szlosek*